

JAARBOEK VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

42

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM 1955

Tijdens het drukken van deze aflevering overleed op 25 januari 1956 het lid der Commissie van Redactie A. van der Wiel, conservator van het Munt- en penningkabinet van 's Rijks Munt. Gedurende de enkele jaren, dat hij in de redactie zitting had, heeft hij met bijzondere belangstelling en ruime kennis van zaken het Jaarboek gediend.

Commissie van Redactie: Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg; Dr. A. Gorter, Bilthoven; O. N. Keuzenkamp-Roovers, Groningen; A. van der Wiel †; Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, Amsterdam.

Alle correspondentie betreffende redactie en administratie te richten aan het secretariaat: Lange Voorhout 50, 's-Gravenhage.

ADRIAEN SYMONSZ. ROTTERMONT,
EEN PORTRETPENNING
VAN FLORIS II VAN PALLANDT, GRAAF VAN CULEMBORG

door

Mr. P. J. W. BELTJES

In de verzameling van de Oudheidkamer voor Culemborg en Omgeving, evenals in het Koninklijk Penningkabinet en andere collecties, bevindt zich een ovale, zilveren penning met het portret en het wapen van een graaf van Culemborg uit het geslacht Van Pallandt (vgl. Pl. V, 1).

De fraai uitgevoerde penning, groot 44 bij 37 mm, vertoont aan de voorzijde het borstbeeld in profiel van een heer op middelbare leeftijd: een levenslustig gelaat met krullend haar, volle knevel en spits baardje; onder de middelmatig grote kraag, geplooid naar Spaanse mode, ontwaart men nog juist het kuras, waaroverheen een mantel met een spang op de schouder wordt bijeengehouden. Het randschrift deelt ons mede, wiens portret dit is: * FLORIS · GRA(VE) · VA(N) · CVLENBORCH * VRIH(ERE) * VAN * PAL(L)ANT · Z (d.w.z. etcetera). Het geheel wordt omsloten door een parelandje.

De keerzijde vertoont het wapen van de graaf: de drie zuiltjes van Culemborg, gekwartileerd met de leeuw van De Lek (sedert het midden van de veertiende eeuw het wapen der heren van Culemborg), met als hartschild het stamwapen der Pallandts: gedwarsbalkt van zes stukken (zwart en goud). Het schild, omgeven door weelderig fladderende lambrequins, is gedekt door drie helmen, waarvan de (heraldisch) rechtse met de ezelskop van Culemborg, de gekroonde linkse met de uitkomende leeuw van De Lek, en de eveneens gekroonde middelste met de vlucht en het schildje van Pallandt getooid zijn. Hierboven staat, in bescheiden hoofdletters, de spreuk FAVENTE DEO. Het grootste gedeelte van de buitenrand is ook hier met een parelandje afgezet.

Van Loon heeft de penning ook gekend en beeldt haar af in zijn *Nederlandsche Historipenningen*, deel I blz. 115.

Bij het bezien van deze penning rijzen twee vragen: wie is de maker en wie de voorgestelde? Ten aanzien van het laatste dient men zich

nl. te bedenken, dat er twee graven van Culemborg zijn geweest met de naam Floris van Pallandt, vader en zoon, welke respectievelijk leefden van 1537 tot 1598 en van 1577 tot 1639¹.

Van Loon nu zag er de vader in, de fel Calvinistische Floris I, en illustreerde met een afbeelding van deze penning zijn verhaal over het slechten van het hof van de graaf van Culemborg te Brussel in 1568. In dit hôtel was nl. het Verbond der edelen gesloten en waren bijeenkomsten daarvan gehouden, waarom Alva het met de grond gelijk liet maken. Van Loon verhaalt, hoe hem bij een bezoek aan Brussel in 1720 „eene diepe vierkante en met voordacht uytgegraaft plaats aangewezen (werd), daar de kamer zoude gestaan hebben, in welke eertijds de verbondene Edellieden hunne bijeenkomsten gehouden hebben”. „Wat ook van die waerheyd zij, het is zeker”, zo vervolgt hij, „dat van den Eygenaar van het gesloopte huys een gedenkpenning gevonden wordt, welke ik, mits hij zonder jaartal is, alhier plaats gunne”.

Het gegraveerde portretje van Floris I van Culemborg, dat men aantreft in het vierde deeltje van de in de jaren 1783—1795 te Amsterdam verschenen *Geschiedenissen der vereenigde Nederlanden voor de vaderlandsche jeugd*² gaat kennelijk terug op de afbeelding van de penning bij Van Loon. Dit portretje werd gegraveerd door Reinier Vinkeles en C. Bogerts naar een tekening van Jacobus Buys.

Is het nu echter zo zeker, dat de penning betrekking heeft op Floris I, gelijk Van Loon wil doen voorkomen? Er pleit nl. alles tegen! In de eerste plaats de spreuk *FAVENTE DEO*. Deze vindt men immers ook op de gravure van Delft uit 1627 naar het door Michiel van Miereveld geschilderde portret van Floris II³ en is kennelijk de lijfspreuk geweest van deze graaf. „Onder Godes Gunst” past dan ook beter bij de opgewekte aard van de jonge Floris dan bij het stugge karakter van zijn vader, die in de vrijheidsstrijd tegen Spanje en in zijn particuliere leven niet voor rampspoed gespaard is gebleven⁴. Voorts wijst de mode van knevel, baard en kraag van het portret op de penning naar de eerste decennia van de zeventiende eeuw. En wanneer men tenslotte deze beeltenis vergelijkt met de in het Elisabeth Weeshuis te Culemborg aanwezige geschilderde portretten van beide graven⁵ en met een tweetal gravures, voorstellende Floris II⁶, dan blijkt ook hieruit, dat Van Loon zich vergist moet hebben en dat het Floris II van Pallandt is, die op de penning is afgebeeld.

En wie was de vervaardiger van de penning? Nu blijkt uit de rekeningen van de rentmeester van de graaf van Culemborg over 1622 tot 1624, alsmede uit de betrokken bijlagen daarvan, dat er in die jaren

aan *Adriaen Symonsz. Rottermont*, die soms als boetseerder, soms als goudsmid wordt aangeduid, bedragen tot een totaal van ruim 500 gulden zijn uitbetaald en wel voor „een botseersel, gedaen nae sijn genade van *Kulenburch*”, voor „t boetseren van zijne genaden medalie” en voor de leverantie van een tiental „medalien”, waarvan de graaf er enkele aan bevriende edellieden geschonken had (Zie de bijlagen).

Dat bedoelde posten inderdaad betrekking hebben op de onderhavige penning wordt bevestigd door de mededeling van Dr. H. Enno van Gelder, dat op het exemplaar van het Koninklijk Penningkabinet de signatuur AR voorkomt!

De maker van de penning is dan kennelijk de Haagse goudsmid *Adriaen Symonsz. Rottermont*, die door Dr. H. E. van Gelder vermeld wordt in diens *Haagse goud- en zilversmeden uit de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuw*⁷. De op royale voet levende *Floris II* placht immers als afgevaardigde ter Staten Generaal veel in Den Haag te verkeren, waar hij ook een vorstelijk ingericht hôtél bezat⁸.

Enige levensbijzonderheden betreffende de goudsmid en zijn familie mogen wij hier laten volgen. Deze zijn deels ontleend aan hetgeen Van Gelder over hem mededeelt, deels aan gegevens, welke ons welwillend verstrekt werden door de gemeente-archivaris van 's-Gravenhage en door de heer W. Dolk, archivist aan het gemeentearchief van Leeuwarden, wien wij daarvoor onze bijzondere dank verschuldigd zijn.

Adriaen Symonsz. Rottermont was de zoon van *Symon Adriaensz. Rottermont*, eveneens goudsmid in Den Haag, en van *Florentina de Vries* (zuster van de bekende beeldhouwer *Adriaen de Vries*⁹, met wie deze vóór 14 October 1576 getrouwd was. De zoon huwde 13 Februari 1607 te 's-Gravenhage met *Hester Willemsdr. Danckert*¹⁰. Hij werd in 1632 en 1635 genomineerd tot deken van het Haagse goudsmedengilde en ontving op 6 December 1635 commissie als muntmeester-particulier aan de Hollandse Munt te Dordrecht. 11 September 1652 werd hij in de Grote Kerk aldaar begraven. In zijn functie aan de Hollandse Munt werd hij opgevolgd door zijn zoon *Simon Adriaensz. Rottermont*, later essayeur-generaal van de Unie en oudraad en schepen van Dordrecht. Deze werd 25 November 1678 aldaar in de Grote Kerk begraven, nalatende drie dochters. Een andere zoon van *Adriaen Symonsz. Rottermont*, *Willem*, was apotheker te 's-Gravenhage en heeft aldaar ook de ambten van schepen en burgemeester bekleed. Uit zijn in 1650 met *Maria Mijntens* gesloten huwelijk werd in 1671 een zoon *Pieter* geboren (gedoopt in de Grote Kerk 28 Januari 1671). Deze, zowel als

zijn zoon Adriaan (1705—1782), waren respectievelijk van 1718 tot 1752 en van 1752 tot 1782 vroedschap van Den Haag.

Deze genealogische uitweiding¹¹ worde gerechtvaardigd door het volgende: Moes bracht ons namelijk op het spoor van een portrettekening, welke berust in het Prentenkabinet der Rijksuniversiteit te Leiden¹² en waarop aan de achterzijde met inkt geschreven staat¹³: „*Hr. Adriaan Rottermond Aetatis 50 Anno 1629. N.B. Het origineele Portrait door den Ridder Anthony Van Dijck geschildert: hangt in s'Hage bij den He. Vroedschap Rottermond. En nagetekent door M. Verheyden*”. (Pl. III).

De door Van Dijck in 1629 geportretteerde Adriaan Rottermond is kennelijk niemand anders dan onze goudsmid-medailleur, bij wiens klein- of achterkleinzoon Mattheus Verheyden (1700—na 1776) het schilderij gezien en nagetekend heeft. Rottermont zou dan volgens de bovengenoemde notitie omstreeks 1579 geboren moeten zijn, hetgeen volkomen in overeenstemming is met de vaststaande biografische gegevens betreffende hem en zijn vader.

Het door Van Dijck geschilderde portret van Rottermont¹⁴ vermochten wij met behulp van de bestaande litteratuur helaas niet te achterhalen. Wij prijzen ons echter gelukkig, dat de tekening ernaar bewaard bleef, waarop de trekken van de kunstenaar duidelijk zijn af te lezen.

Tot besluit mogen wij er op wijzen, dat het geenszins uitgesloten is, dat Rottermont, die tot de voorname burgerij van Den Haag behoorde en klaarblijkelijk een kunstenaar van formaat was, een gezocht medailleur is geweest bij de standgenoten van de graaf van Culemborg. Bij het doorbladeren van Van Loon wordt men dan ook meerdere malen getroffen door de stilistische gelijkenis tussen de penning van Floris II van Pallandt en die van enigen zijner tijdgenoten. Een onderzoek naar dit vraagstuk mogen wij met warmte aanbevelen.

¹ Vgl. G. D. J. Schotel, *Floris I en II van Pallandt, graven van Culemborg*, Arnhem 1846.

² Vgl. *Katalogus Atlas van Stolk I*, Amsterdam 1895, no. 9, IV P. IV. Op deze uitgave werden wij attent gemaakt op het Rijksprentenkabinet te Amsterdam.

³ Vgl. E. W. Moes, *Iconographia Batava II*, Amsterdam 1905, no. 5715, 2. De gravure is afgebeeld bij Mr. A. P. van Schilfgaarde, *Het Huis Bergh*, Maastricht 1950, afb. 103.

⁴ Vgl. Schotel, a.w. en J. A. G. C. Trosée, *Historische Studiën*, 's-Gravenhage 1924, p. 94; „Floris' Droefheid”.

⁵ N1. Floris I op zijn doodsbed, 1598; afgebeeld in *Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond*, 2de S.I. (1908), blz. 141.

Floris II, door J. van Ravesteyn, 1617; Van Schilfgaarde, a.w., afb. 101 (abusievelijk aangeduid als schilderij van Van Miereveld).

Floris II op zijn doodsbeeld, door Maximiliaan Clinger, 1639; Van Schilfgaarde, a.w., afb. 105.

⁶ Door C. van der Passe, 1614; aanwezig in het Rijks Prentenkabinet te Amsterdam. Door W. Delff naar een schilderij van Van Miereveld, 1627; Van Schilfgaarde, a.w., afb. 103.

⁷ Elias Voet Jr. en H. E. van Gelder, *Merken van Haagsche goud- en zilver-smeden, voorafgegaan door Haagsche goud- en zilver-smeden uit de XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuw*, 's-Gravenhage 1941, blz. 103.

⁸ Vgl. Schotel, a.w. en Henriëtte J. J. M. van Diepen, „Geschiedenis van de huizen Lange Vijverberg 11 en 12”, *Jaarboek Die Haghe* 1938.

⁹ Vgl. Elisabeth Neurdenburg, *De zeventiende eeuwse beeldhouwkunst in de Noordelijke Nederlanden*, Amsterdam 1948; *De Triomf van het Maniërisme*, catalogus tentoonstelling Rijksmuseum Amsterdam, 1955.

¹⁰ Of Doncker.

¹¹ Zie ook: *Jaarboek Die Haghe* 1893, blz. 12; *ibid.* 1894, blz. 20, 94; *ibid.* 1905, blz. 21; *ibid.* 1908, blz. 53; *ibid.* 1909, blz. 18, 66, 67; *ibid.* 1913, blz. 48; *ibid.* 1914/15, blz. 55; *ibid.* 1937, blz. 19, 20, 65—68, 75; *ibid.* 1941, blz. 103.

¹² Mocs, a.w., no. 6561; Prentenkabinet der Rijksuniversiteit te Leiden, inv. no. 2033; tekening met zwart en wit krijt, grijs gewassen op grauw papier, 435 bij 360 mm. Onder de afbeelding staat links: Ant. van Dijck pinxit. A^o 1629, en rechts. M. Verheyden Excudit.

¹³ Volgens vriendelijke mededeling van mejuffrouw J. M. Balkenstein, assistente aan het Prentenkabinet voornoemd.

Deze tekening is kennelijk bedoeld als voortekening voor een prent. Het portret door Van Dijck is niet bekend. De tekening gaat eerder terug op een schilderij van een Haags meester, dat overigens evenmin bekend is (Red.)

¹⁴ Het is bekend, dat Van Dijck in 1628 in Den Haag vertoefd heeft, waar hij verschillende opdrachten uitgevoerd heeft voor het stadhoudelijke hof. Gezien het portret van Rottermont heeft zijn verblijf in Den Haag zich naar alle waarschijnlijkheid ook over een gedeelte van het jaar 1629 uitgestrekt. Vgl. Thieme-Becker, alsmede Petra Clarijs, *Anton van Dijck*, (Paletserie), Amsterdam (z.j.) blz. 37.

SUMMARY

A Portrait Medal by Adriaen Symonsz. Rottermont representing Floris II of Pallandt, count of Culemborg. — In the museum at Culemborg, in the Royal Coin Cabinet and other collections a silver oval medal is to be seen with the portrait and the coat of arms of a count of Culemborg of the Pallandt family.

The author points out that not the elder but the younger Floris van Pallandt (1577—1639) is represented. The account of the bailiff of Culemborg of the years 1622—1624 shows that 500 guilders have been paid to Adriaen Symonsz. Rottermont for the modeling of a medal with the Count's effigy and for 10 specimens cast. About Rottermont, a well known goldsmith at The Hague, and his family some particulars are given.

BIJLAGEN

- I. Post uit de rekening van de rentmeester Dirck Verhoedt over het jaar 1622, onder „Uutgeeven extra-ordinaris”.

Den Ven Martii betaelt aen N. Rottermont boetzierder, in minderinghe van dat hij zijner genaden geboetseert heeft, eenendertich g. vyer st.

31 - 4 - 0

Rijksarchief in Gelderland, Archief der heeren en graven van Culemborg, *inv. no. 1860 (Inventaris door Mr. A. P. van Schilff-gaarde, 's-Gravenhage 1949)*.

- II. Kwitantie van A. S. Rattermont, bijlage bij bovengenoemde rekening.

Ick hier ondergeschreeven bekennee ontfangen tee hebben uut handen van den heer drost Blommendael dee somma van eenendertich gulden vier stuvers in minderyng van een botseersel gedaen nae sijn genade van Kulenburch.

Actem deesen 15 Mart. 1622.

A S Rattermont.

Die schult is
60 £.

A.v. *inv. no. 1864.*

- III. Post uit de rekening van de rentmeester Dirck Verhoedt over het jaar 1623, onder „Uutgeeff extra-ordinaris”.

(23 Augustus 1623)

Ten selven daeghe aen Adryaen Symonss. boetseerder betaelt de somme van drye hondert sevenenvijftich gulden drye stuver in volle betalinghe van acht medalyen, zoo deselve voor zijne genade gemaect heeft, blijckende bij ordonnantie ende. quitantie.

357 - 3 - 0

A.v. *inv. no. 1861.*

- IV. Betalingsordonnantie ten behoeve van Adriaen Symonss. Rotermont, bijlage bij bovengenoemde rekening.

Betaelt aen Adriaen Symonss Rotermont de somme van IIIc LVII gl. III st. in volle betaling van acht medalien, die hij voor ons gemaect heeft, volgens specificque affrekening bij den drossaerd diensaengaende mit hem gehalten; ende neemt van hem quitantie. Actum den 23 Augusty 1623

Floris grave van
Culenborg.

A.v. *inv. no. 1865.*

- V. Post uit de rekening van de rentmeester Dirck Verhoedt over het jaar 1624, onder „Uutgeeven tot schenckagiën”.

Aen de goutsmit Rottermont betaelt hondert veerthien g. thien stuver in volle betalinghe van twee medalien, zoo zijne genade vereert hebben aen twee edelluyden van de graeff van Schouwenburch, alsmede van 't boetseren van zijne genaden medalie, blijckende bij ordonnantie ende quitantie

114 - 10 - 0

A.v. *inv. no. 1862.*

De medailleur Adriaen Symonsz. Rottermont
(Tek. Leiden, Prentenkab. der Rijksuniversiteit)